

Hõimurahvaste

2023 ♦ 1 (28)

2024 ♦ 1 (29)

KOŠRAGS • KUOŠTRÕG

2km

PITRAGS

MAZIRBE

3km

KOMIDEL EMAKEELNE PIIBEL KÄES!

LIIVLASED TEISEL POOL SOOD

ESIISADE PÄRANDIT HOIDES

HÕIMUKUU HIIUMAAL

UNGARI KOGUDUSE KOOSKÄIMISEST

Sisukord

- 4 Komidel emakeelne Piibel käes!
Küllike Evartov
- 5 Lisandub Jumala Sõna, lisandub inimesi
Allikas: Helsingi Piiblitõlkeinstituut
- 5 Uus Testament jõudis lõunasaamideni
Allikas: Norra ja Rootsi piibliselts
- 6 Juha Väliaho töö hõimurahvaste seas
leidis tunnustust
Küllike Evartov
- 8 Aarne Toivanen piibliteadlasena,
piibliõpetajana ja Eesti sõbrana
*Randar Tasmuth
Jaan Bärenson*
- 10 Hõimukuu Hiiumaal
- 11 Hõimurahvaste palvapäev Oleviste kirikus
- 12 Hõimupalvus Sakus
- 13 Ära vihka südames oma venda!
Mart Rannut
- 14 Hõimurahvaste näitus Oleviste kirikus
- 14 Hõimurahvaste palvus Mähe kirikus
- 15 Anna laulud lisavad hõimupäevadele värvi
- 15 Hõimupäevad 2024
- 16 Liliann Keskinen, üksilduse leevendaja
Piret Riim
- 17 Ungari koguduse kooskäimisest
- 20 Liivlased teisel pool sood
Aldur Vunk
- 22 Piiblipäevi on peetud juba üle
kolme aastakümne
- 24 Piiblipüha Toomkirikus 2023
- 25 Piiblipüha Toomkirikus 2024
- 25 Muusikud Karjala teedel
- 26 Suur kalasaak ja teisi Meie Isa jutte
Anita Laakso
- 26 Kes õpetaks neid Jumalat tundma,
kui mina seda ei tee?
Lilija Longortova
- 27 Kiri armsale inimesele
- 28 Piibliseltsi näitused 2023–2024
- 30 XI Mikael Agricola päeva konverents
- 31 XII Mikael Agricola päeva konverents

Hea lugeja!

Viimati jõudis ajakiri Hõimurahvaste Aeg teie kätte kaks aastat tagasi. Maailm ja meie ühiskond on muutunud nii palju, et varem kaks korda aastas ilmunud ajakiri on nüüd mõne aasta päris vahele jätnud. Seetõttu ongi käesolev ajakirjanumber kahe aasta kokkuvõte.

Aasta 2023 oli liivi kultuuri aasta ja 2024 meieisapalve aasta. Mõlemad suured teemad leiavad ka siin käsitlust.

Liivi kultuuri aasta paneb meid mõtlema oma lõunanaabrite loole läbi aegade. 2023. aastal toimusid Riias eestlaste kirikupäevad „Esiisade pärand“. Piibliseltsi rahvaga sai külastatud Liivi randa ja kogeda ajaloolist sidet liivi rahvaga, mõeldes aastakümnete jooksul toimunud erinevatele kohtumistele liivlaste ja nende järeltulijatega.

Meieisapalve aasta andis meile aega sügavamalt mõelda oma emakeelse Pühakirja tõlkeloole. Meieisapalve emakeeles on läbi sajandite olnud meie esivanemate palveks, mõjutanud meie elu, mõtlemist ja olemist.

Aastal 2013 ilmunud udmurdikeelsele Piiblile lisandus kümme aastat hiljem kauaoodatud komi

ÜLESTÕUSMISPÜHAD BAŠKIIRIAS BIRSKI LUTERLIKUS KOGUDUSES KEVADEL 2025

HÕIMURAHVASTE AEG

2023 ♦ 1 (28) 2024 ♦ 1 (29)

Esikaas: Liivi rand. Foto: EPS

Tagakaane foto: Mikk Leedjärv

Toimetused: Jaan Bärenson, Küllike Evartov, Anna Makeev,
Piret Riim, Anu Väliaho

Telefon: 6311 671; *e-post:* eps@eps.ee

Küljendus: Piisk OÜ

Trükk: JOON OÜ

ISSN 1736-7069

Piibel, mida läinud aastal rahvale esitleti. Nüüd on soomeugrilaste seas emakeelne Piibel olemas ungarlastel, soomlastel, eestlastel, udmurtidel, saamidil ja komidel.

Piiblitõlkimise teema on meie ajakirja lehekülgedel jätkuvalt olulisel kohal. Üks kirjutis on siinkirjutajale isiklikult väga oluline. See on lühiülevaade hea sõbra, piiblitõlkija ja teoloogi Arne Toivaneni elust, kes oli pikka aega Soome Piibliseltsi esimees ja piiblitõlketöimkonna juht.

Tähelepanu leiavad Agricola rahvusvahelised konverentsid Narvas, samuti meie hõimlaste ungarlaste kogudusetöö Eestis ja hõimukuu üritused eri kogudustes. Palju rõõmu valmistas kirikupäev ja vaimulik laulupidu RÕÕM ÜLE MAA Viljandis.

Meie ühist elu rikastasid piiblipühad mitmes Eestimaa koguduses, eri piibliteemalised näitused muuseumides, koolides, raamatukogudes, kultuurimajades ja kirikutes – need kõik aitasid kaasa emakeelse Pühakirja tutvustamisele ja lugemisele.

Soovime välja anda vähemalt ühe ajakirjanumbri aastas, et kõik hea hõimuaatega seonduv ei vajuks unustusse, vaid innustaks meid ja ka uusi toetajaid, et soome-ugri rahvad võiksid oma emakeeles lugeda rohkem Pühakirja ning palvetada meieisapalvet oma emakeeles. Selleks aga vajame jätkuvalt teie toetust – nii paber, trükkimine kui transport on saanud hinnalisaks.

Lõpetuseks tahaksin tänada Jumalat Tema abi eest, mida oleme kogenud kõigi Hõimurahvaste Aja aastate jooksul. Palugem, et meie eestlaste südames võiks jätkuvalt olla koht meie hõimurahvaste jaoks.

Õnnistatud raamatuaastat!

Piiblipüha eel
Jaan Bärenson

JEESUSE KUTSEL JA JEESUSE SAADETUNA

Piibliga seotud inimestena oleme loomu poolest kutsutud olema misjonärid, sest Jumala sõna edasikandmine on usaldatud meie kätte. Jumal usaldab meid ja see on suur asi. Loomulikult on meie silmad Jeesusel, sest misjon algas siis, kui Jeesus kuulutas Jumala kuningriigi lähedust. Ta ütles: „Aeg on täis saanud ja Jumala riik on lähedal. Parandage meelt ja uskuge evangeeliumisse!“ (Mk 1:15).

Jumala kuningriik tähendab Jumala ligiolu ning eeldab meilt meeleeparandust ja usku Jumala heasse sõnusse. Meeleeparandus rajab aluse teadmisele, et saame hakata end tundma Jeesuse poolt kutsututena, jüngritena ja tema alustatud kuulutuse kaastöölisena. Jeesus kuulutas Jumala kuningriigi lähedale jõudmist, aga aitas inimesi ka nende igapäevases elus. See on evangeeliumi praktiline külg.

Kui Jeesus endale jüngrid kutsus, siis ta seadis nende silmade ette meeleeparanduse (Mk 6:12). Õige meeleeparandus on Jumala armust toimuv seesmine uueks saamine. See on pöördepunkt inimese elus, mis kuulub läheneva Jumala kuningriigi tunnuste juurde. Meeleeparandus ise ei too küll Jumala kuningriiki kohale, ent rajab inimestele võimaluse sellest osasaamiseks. Valmidus meeleeparanduseks näitab jüngriks saamise küpsust. Meeleeparandus ei ole millegi näitamine, ent ehtsana ei jää ka teiste eest varjule. Siin on misjoni alge, millest kasvab Jeesuse armus elamise vili.

Jeesus kutsus oma õpilaseks inimesi omaenda tahte alusel. Imelisel kombel oleme kutsutute hulgas ka meie. Evangeeliume lugedes oleme koos Jeesusega ja seetõttu tema õpilased. Jeesuse õpilastena võib ka meie ellu tulla uus samm: meid läkitatakse tööle. Ei, seda ei pea ette kujutama ametina, vaid kutsena olla tunnistaja – Jeesusest tunnistaja igapäevaelu kaudu nii sõnaga kui teoga. Jüngritena saame kogu aeg Jeesuselt õppida. Vahel kogeme hoiatavaid meeldetuletusi oma taipamatuse ja kõva südame pärast, siis aga jälle Jumala hella armu, millega meid meie teekonnal saadetakse. Me ei saa end kunagi valmis olevaiks pidada.

Ajapikku kaasas Jeesus oma jüngrid praktilisse tegevusse. Mida saame meie teha? Esmalt küsime, kuidas oleme märganud ja lahendanud igapäevaelus ettetulevaid olukordi üldises plaanis. Ent Eesti Piibliseltsi liikmete ja toetajatena vaagime ka seda, kuidas aidata kaasa Jumala hea ja püha Sõna jõudmisele kaasmaalaste ja hõimurahvaste südamesse ja kodudesse.

Eesti rahvas viibib praegu vaimse segaduse olukorras, kus suured rahvahulgad vajavad usku ja tõelist moraalsel kompassi. Selle kompassi alus on Jumala sõna autoriteedi tunnistamine ja selle järgi oma elu korraldamine. Sõna autoriteedi tunnistamine kasvab välja Pühakirja tundmisest. Olgu meil Jumala armu, mis annab meile õigeid mõtteid ja väge neid ellu viia. Siis sünnib meie maal Jeesuse Kristuse kui ainsa Issanda tunnistamise praktika.

Randar Tasmuth
Eesti Piibliseltsi esimees

KOMIDEL EMAKEELNE PIIBEL KÄES!

✦ Küllike Evartov

Aastal 2013 täitus udmurdi rahva unistus, kui pikaajase töö tulemusena esitleti neile emakeelset Piiblit. Sündmust tähistati rahvusliku peona kultuuri- ja valitsustegelaste, teadlaste ja kirikute esindajate osavõtul. Rõõmuks oli tõesti põhjust, sest emakeelset Pühakirja võib pidada rahvuslikuks aardeks.

Samasugust rõõmu võivad nüüd tunda ka sürjakomid, kelle pikisilmi oodatud Piibel on emakeelde tõlgitud, trükitud ja rahvale kätte jagatud. Ühel külmal talvepäeval, 7. jaanuaril 2024 tuldi Sõktõvkari komi kirikusse kokku rõõmu- ja tänupeole uue Piibli ilmumise tähistamiseks. Piiblitõlkija Nina Vattuleva sõnul täitus kirik inimestega käredest pakasest hoolimata. Ka kaugematest küladest saabuti sooviga saada Piibel endale ja oma lähedastele. Kaks noormeest sõitsid kohale isegi 500 km kauguselt Permist.

Siinkohal on sobiv meenutada suure eeltöö teinud komi pastorit ja piiblitõlkijat Vassili Popovi, kes hakkas juba 1950. aastatel tegema teoks unistust oma rahvale Piibli tõlkimisest ja vaimuliku lauliku koostamist. Vaimulik lauluraamat ilmus aastal 1984 ja Vassili Popovi tõlgitud Piibel 1991. Ka tegutseb Sõktõvkaris tänaseni isa Vassili asutatud komi evangeelne kogudus, kus tema tööd viib edasi poeg Daniil.

„Isa ütles, et rahvas, kellel on emakeelne Jumala Sõna, ei sure kunagi välja. See mõte andis talle jõudu kasutada iga vaba hetke tõlkimiseks,“ meenutab pastor Daniil Popov. „Usun, et komi rahvas hindab emakeelset Jumala Sõna ja saab selle kaudu toidetud. Me saame vastu võtta õnnistuse, mille Piibel inimese ellu toob.“

Uue tõlke toimikond asus jätkama Vassili Popovi tööd selle nimel, et valmiks praegusele põlvkonnale arusaadav piiblitekst. Uus Testament avaldati aastal 2008 ja Psalmid 2013. Peamise tõlketöö tegid ära Nina Vattuleva, Iraida Popova ja Nadežda Gabova. Järgnevalt toome teieni mõtteid, mida tõlkijad on aastate jooksul meie toimetusega jaganud.

Rõõm uue Piibli üle
Podjelski külas

Nina Vattuleva: „Usun, et iga tõlkija on Jumala kingitus. Soovin, et meil jätkuks ustavust ning tundlikkust Sõnale, et viia lõpule töö, mille Jumal on meie kättesse usaldanud. Palvetame järjepidevalt, et leiaksime Püha Vaimu abiga õiged väljendid ja komikeelses tekstis säiliks nende jumalik autoriteet. Jumala arm komi rahva vastu on suur. Aitäh kõigile, kes on sel tööpõllul osalenud ja meiega erinevaid hetki jaganud!“

Iraida Popova: „On suur au olla Jumala kaastööline nii tähtsas töös nagu Piibli tõlkimine meie väikese rahva keelde. Meie tegevusele on iseloomulik, et töötame päevast päeva nagu sipelgad, kuid tulemust tuleb oodata väga kaua. Seda suurem on aga rõõm, kui inimesed leiavad emakeelsest Jumala Sõnast julgustust ning saavad kinnitust Taevase Isa armastusest.“

Nadežda Gabova: „Olen tänulik võimaluse eest osaleda Jumala elava Sõna tõlkimises oma rahvale. Kuidas mõjutab emakeelne Sõna komisid? Kõigepealt pakub see inimestele huvi keele tõttu. Kui nad Piiblit lugema hakkavad, siis kingib Jumal ajapikku ka usu. Nii on juhtunud paljudega, tean seda ka oma pere näitel. Kui inimene tõesti mõistab, mida Jumal öelda tahab, soovib ta Teda järjest paremini tundma õppida.“

Naerusuine Daniil Popov uue Piibliga

Piiblitõlkijad Nadežda Gabova (vasakul)
ja Nina Vattuleva Permi külalistega

Piiblitõlkija Iraida Popova

Fotod: RKI

LISANDUB JUMALA SÕNA, LISANDUB INIMESI

Mordvas ootavad nii ersa kui mokša keele kasutajad pikisilmi Vana Testamendi osi, mis on varsti trükki minemas.

Mokša keeles viimistletakse selleks psalme ning järgmisena ootab ülevaatamist Ruti raamatu tekst. Sügiseks plaanitakse 2016. aastal ilmunud Uue Testamendi sisselugemist audiopiibli tarvis. Ersadele vaadatakse parajasti üle 1. ja 2. Moosese raamatu teksti. Kontrollimisjärgus on ka muude Vana Testamendi raamatute tõlked. Ersakeelne Uus Testament, mis ilmus juba 2006, on kuulatavana ilmunud 2018.

Mordva pealinnas Saranskis koguneva luterliku Velmema („Ülestõusmine“) koguduses kasutatakse põhiosas vene keelt, aga järjest enam on kuulda ka põliskeeli. Näiteks ilmus 2024. aastal nendes keeltes kiriku lauluraamat ning osa väiksemaid teenistusi peetakse tervenisti ersa või mokša keeles. Pastor Aleksei rõõmustab: „Viimasel ajal on kogudusse palju inimesi juurde tulnud, ka noori. Tööd on seega rohkem, aga ka Jumala tuntavat ligiolu. Inimesed küsivad Jumala kohta palju küsimusi ja neid tuleb õpetada. Selleks on vaja tarkust ja armastust.“

Allikas: Helsingi Piiblitõlkeinstituut

UUS TESTAMENT JÕUDIS LÕUNASAAMIDENI

Lõunasaami kultuur ja kirikuelu tuli elavalt esile 23.–25. augustil 2024 Rootsis Östersundis ja 9.–10. novembril 2024 Norras Trondheimis, kus esitleti värskelt ilmunud Uut Testamenti ehk Orre Testamentet. Tõlketöö oli Norra ja Rootsi piibliseltsi koostöös kestnud 40 aastat.

UNESCO andmetel on lõunasaami keel tõsiselt ohustatud. „Piibli tõlkimine ükskõik millisesse keelde on selle keele arengu jaoks väga oluline verstapost. Eriti kehtib see ohustatud keelte puhul,“ märkis Rootsi Piibliseltsi peasekretär Anders Göranson. „Oleme olnud tunnistajaks ajaloolisele hetkele,“ kinnitas pärast pidulikku jumalateenistust Norras Nidarose piiskopkonna piiskop Herborg Finnset. Valminud teos moodustab seni ilmunud lõunasaamikeelsest kirjandusest 10 protsenti. Seda hinnatakse kõige mitmekülgsemaks seni lõunasaami keeles avaldatud tekstide koguks, mis aitab keelt taas elustada. Samuti elavdab ta siinset kirikuelu. Eelmisel, 2023. aastal oli ilmunud ka lõunasaamikeelne lauluraamat *Saalmegærja*.

Pühakirja esitluste raames peetud seminaridel sai tõlkijatelt nende tööst ja keele seisukorrast lähemalt kuulda. Imetleda sai lõunasaami käsitöö väljapanekuid ja kuulata rahvamuusikuid. Täna on Orre Testamente jõudnud lugejateni muu hulgas haiglates.

Allikas: Norra ja Rootsi piibliselts

Piiskop Tiit Salumäe annab
Juhaile üle koostöömedali

Ingeri Evangeelse Luterliku kiriku pastor Juha Väliaho pälvis 2023. a kevadel silmapaistva panuse eest kiriku heaks Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku koostöömedali. „On olnud suur arm ja eesõigus teenida 20 aastat hõimurahvaid Venemaal ja hiljem 11 aastat EELK Saue Pauluse kogudust. Tänu seda tööd märkamast ja tunnustamast,“ lausus pikaajaline misjonär medalit vastu võttes.

Juha Väliaho on sündinud Soomes Pieksämäe linnas 23. veebruaril 1947. Juha sündis ema Aune ja isa Uuno Väliaho perre neljanda lapsena. Kodumajaks oli neljakordne kivimaja otse järve kaldal. Perenaised käisid pesu loputamas ikka järvevees, talvel raiuti selle tarvis jäässe auk. Kord kukkus 3-aastane Juha mänguhoos sellesse jääauku. Uppujale tõttas appi 5-aastane õde Liisa, kes haaras vennakese pikkadest blondidest juustest kinni ja tiris ta veest välja. Elupäästja Liisa on alati toetanud

Juha ja Liisa

JUHA VÄLIAHO TÖÖ HÕIMURAHVASTE SEAS LEIDIS TUNNUSTUST

✦ Küllike Evartov

ka Juha õpinguid ja elukestvat misjonitööd. Lapsepõlvest sai Juha kaasa armastuse looduse vastu, ta tunneb välimuse ja laulu järgi linde ning kanuusoit on olnud lemmikharrastuseks kogu tema elu.

Kogu Juha pere käis kohalikus luterlikus kirikus. Lapsena osales ta alati pühapäevakoolis ja juhatas juba 12-aastaselt ise kristlikku poisteklubi. Kitarri- ja klaverimängu sai Juha varakult selgeks ning ta mängib teisigi pille. Pärast põhikooli lõpetamist arvas Juha, et igapäevane koolis käimine on aja raiskamine. Ta õppis iseseisvalt kodus, käis koolis ainult eksameid tegemas ja lõpetas gümnaasiumi eksternina. Nii pääses ta varem ülikooli ja õppis Helsingi Ülikoolis samaaegselt kahes teaduskonnas, omandades magistrikraadi teoloogia ja riigiteaduse alal.

Kogu elu on Juha teinud vaimulikku tööd: ta on olnud ajakirjanik, kristliku ajalehe Uusi Tie toimetaja, tegutsenud Soome Piibliseltsis ja 25 aastat piibliõpetajana Soome Rahvamisjonis.

1990. aastal tuli Juha Tallinna lähedale Rannamõisa kogudusse töötajaid koolitama. Neil koolitusreisidel oli talle tõlgiks ja abiliseks Tabasalus elav lasteaiaõpetaja ja koguduse pühapäevakooli õpetaja Anu Mägi. Sõprusest kasvas armastus. Anu ja Juha laulatati 2. augustil 1992 Soomes Hyvikää kirikus. Sellest ajast alates on keeruline rääkida Juhast ilma Anuta.

Muusik Juha

Fotod: Väliahode kogu

Sõudjad Anu ja Juha

Rõõm misjonitööst

Pulmareisile mindi hõimurahvaste juurde Marimaale. Nõukogude Liit oli lagunenu ja perestroikaegsel Venemaal hakkasid puhuma uued tuuled. Nii algas 20 aasta pikkune teekond koos hõimurahvastega, piiblitõlkimise korraldamine eri sugulasrahvastele, koolitamine ja misjonitöö Ingeri Evangeelse Luterliku kiriku alluvuses. 1994. aastal ordineeriti Juha Marimaa pealinnas Joškar-Olas Ingeri kiriku vaimulikuks ja Anu 1995. aastal Tallinna Toomkirikus EELK vaimulikuks.

Inimesed tahtsid tulla ristimisele ja leeri ning liituda kogudusega. Nii sündisid kogudused Volga jõe ja Uurali mägede piirkonna seitsmes vabariigis: Marimaal, Udmurtias, Komi- ja Tatarimaal, Tšuvaššias, Mordvas ja Baškiirias. Juha teenis kirikuõpetajana ja Anu tema abilisena, diakonina. Juha oli ka Uurali praostkonna praost.

Uued kogudused sündisid ja vajasisid kirikut. Nii aitasid Anu ja Juha ehitada 14 kirikuhoonet, millest kaks olid misjonikeskused koos majutusvõimalustega. Mitmeid nimetati palvemajadeks, sest riik ei lubanud neid kirikuhoonetena registreerida. Seda tööd toetas rahaliselt Soome Misjoniselts. Birskis käivitasid nad kohaliku meetööstuse. Juha Väliaho on tolle aja misjonitööst kirjutanud raamatu „Volgan ja Uuralin välillä“ („Volga ja Uurali vahel“).

30. pulma-aastapäeval Suurupi tulõtorni juures

Kui pensioniaeg lähenes, oli Väliahodel aeg kodumaale tagasi pöörduda. Koostöös Keila kogudusega alustati jumalateenistustega Saue linnas, kus ei olnud Eesti linnadest pea ainsana veel luterlikku kogudusetööd. Juha südameasjaks on EELK Saue Pauluse koguduse teenimine. Peale selle on ta Saue päevakeskuses õpetanud juba aastaid soome keelt ja andnud kitarritunde.

Aastad on teinud oma töö, aga Juha Väliaho on ikka veel Jumalale kõlbulik „tööriist“. Alles mõni nädal tagasi ristiti Saue koguduse jumalateenistusel kolm inimest, kaks võtsid vastu leeriõnnistuse.

Ristimine Saues

AARNE TOIVANEN PIIBLITEADLASENA, PIIBLIÕPETAJANA JA EESTI SÕBRANA

❖ Randar Tasmuth

❖ Jaan Bärenson

Piibliteadus on loomu poolest kätketud pikkadesse ajaperioodidesse, kuid ikka üllatab kiiresti mööduv aeg oma rutuga ka piibliteadlasi ja piibliseltside inimesi. Täna peatume ühel erilisel hetkel, meenutades Aarne Toivase elu ja tööd. Mõlemal allakirjutanul on temaga ühistest tegemistest kirkaid mälestusi, kus pikad kokkupuuted töös ja kohvitassi ääres on jätnud mõjuvaid jälgi.

Elulooliste kildude juurest elutöö avastamisele

Aarne Toivanen sündis Põhja-Savo maakonnas Rautavaaral 25. juulil 1936, mil koduküla jõe kallastel kuivatati vilja hakkides ning inimesed käisid pühapäeviti sagedasti kodukirikus. Igapäevaelu ei mõjutanud veel tõsiasi, et Euroopas valitsesid juba diktaatorid Stalin, Franco, Hitler ja Mussolini. Suurem osa Aarne Toivase toimekast elust möödus aga teise maailmasõja järgse maailmakorra tingimustes. Elu tõi talle varakult kaasa kannatusi ning kaitseväes teenimise ajal ilmnunud neerupõletik oli haigus, mis saatis teda kogu elu.

Lapsepõlves oli jõulude ajal talu taga laiuvast metsast võimalik valida sobivaid kuuski ja küünladki puul olid ehtsad. Kohalikus koolis algas koolitee, mille üksteisele järgnevaid etappe ei osanud veel keegi ette näha. Varakult lummasid Aarnet erinevad kunstid, mille üle mõtisklemine saatis teda läbi aastate ja andis ainet ka ülikoolis peetavate loengute vahepalade jaoks. Olen ise kogenud nende kasutamist piiblikesegeetika keerdkäikude elustamiseks.

Õpingute alustamine Helsingi Ülikooli usuteaduskonnas 1959. aastal algas ladusalt. Järgmisel aastal oli Aarnel võimalus osaleda Ida-Saksamaal Melanchthoni pidustustel, mis mõistagi andis õpingutele hoogu juurde. Veelgi rohkem andis piibliteaduslikule uurimissuunale indu esimene tutvumine Iisraeliga aastail 1961–1962.

Juunis 1963 algas ühine elutee Marja Liisaga, kelle külalislahkust on ka minul olnud õnn kogada, kui viibisin Toivaste kodus seoses järgneva teadus- ja kultuurireisiga Iisraeli. Peale doktoritöö „Dikaiosyne (kr õigus) mõiste kasutamisest Pauluse poolt“ kaitsmist aastal 1975 oli Aarne edasine töö ülikoolis teadusemehe elu loomulik jätk. Hea sõber ning noorte teoloogide toetaja kutsuti igavesse koju 85 aasta vanusena 8. augustil 2021.

Aarne Toivanen Jeruusalemmas

Innustav õpetaja ja Piibli tõlkija

Uue Testamendi mõistmiseks vajalikku kreeka keelt kasutas Aarne Toivanen enamikus loengutest. Peatselt vajasid kordustrükki kaks üliõpilaste jaoks vajalikku õpperaamatut, „Sissejuhatus Uue Testamendi kreeka keelde“ ja „Lüemme Novumia“. Novumi nime all mõeldakse lühendit kreeakeelse Uue Testamendi väljaandest NOVUM TESTAMENTUM GRAECE. See sisaldab abimaterjali Matteuse evangeeliumi, Apostlite tegude raamatu ja Rooma kirja algkeeles lugemiseks. Sain kord osaleda tema Rooma kirja seminaris, mis oli huvitavuse tõttu jälgitav ka õhtul kell 18 algava eksegeetika valikainena.

Suure osa Aarne Toivase elust hõlmas praeguseni kasutatava soomekeelse Piibli tõlketöö edendamine tõlkekomisjoni sekretärina ja komisjoni juhataja professor Aimo T. Nikolaise abistajana. Nikolainen ja

A. Toivanen
piiblitõlketöökonnas
töökoosolekul

Toivanen käisid koos ka Eestis siinsete Piibli tõlkimise ning piibliseltsiga seotud sündmustega. Toivanen oli üks nendest, kelle mõjul sai Eestis tuttavamaks dunaamilise vastavuse põhimõte. See tähendab tõlkimise sihtkeeles (nt eesti keeles) selle tähenduse ja mõju otsimist, mis oli sõnadel ja lausetel omal ajal kreeka keelt kõnelevas maailmas.

Kollegiaalne abimees Usuteaduse Instituudis

Piiblitõlkega ametis olemine tõi endaga veel kord kaasa tiheda kokkupuute Iisraeliga. Toivanen aitas Pühas linnas oleva Soome Misjoniseltsi tööle kaasa uue tahu lisamisega, mida nimetati ka Jeruusalemma Instituudiks. Usuteaduse Instituudis käies tutvustas ta selle instituudi poolt välja antud vihikuid, kus tekst ja pildimaterjal sobivalt vaheldusid. Ent selle töösuuna viljast sain koos mitme EELK UI õppejõuga, kelle seas dr Voldemar Ilja ja mag Elmi Pata, hoopis suuremal määral osa: nimelt avanes meil Aarne Toivase abiga võimalus osaleda koos Soome grupiga ühel kultuuriloolisel reisil Iisraelis.

Nii nagu professor Jukka Thurén, käis ka Aarne Toivanen üliõpilastele eksegeetika loenguid pidamas juba Toomkiriku taga Kiriku tänav 8 paiknevas majas, kus instituut varasemal ajal töötas. Aarne Toivase loengud jätkusid ka praeguses hoones Pühavaimu 6.

Lisaks Uue Testamendi sissejuhatuse küsimuste avamisele oli üks meeldejäätavamaid sarju ka Uue Testamendi ajastuloo tutvustamine. Peale loengumärkmete, mis eesti keelde tõlgiti, kasutas Toivanen apokrüüfsete raamatute sisu ja tähenduse selgitamisel ka niisuguste klassikaliste heliteoste abi, mis olid komponeeritud näiteks Siiraki raamatu või Makkabeide raamatu aine põhjal. Kogu õpetustöö tegi Aarne Toivanen instituudi jaoks tasuta. Tema sõidukulused aitasid kanda Soome partnerid.

Eesti Piibliseltsi üks olulistest katalüsaatoritest

Eesti Piibliseltsi taastamise loos on meie põhjanaabritel olnud oluline koht. Nii Soome Piibliseltsi pikaajaline peasekretär Esko Rintala (ametis 1965–1992) kui ka esimees Aarne Toivanen (1991–1999) olid piiblitöö taastamise ja arendamisega aktiivselt kaasas. Nad olid tõelised innustajad ja toetajad. See ei olnud pelgalt suhtlus kolleegide või „suuremate vendadega“, vaid suhe heade sõprade, toetajate ja õpetajate vahel. Võin neid mõlemaid nimetada oma mentoriteks nii piibliseltside

maailma tutvustamisel kui ka piibliseltsis minu tööle kaasaelamisel ja hea nõu andmisel.

Esimest korda osalesin Soome Piibliseltsi aastakoosolekul 1992 Jyväskyläs. Seal kohtusin A. Toivasega esmakordselt ning algas meie koostöö ja sõprus. Mäletan, et mõni aasta hiljem kutsuti mind jälle Soome Piibliseltsi aastakoosolekule, mis toimus seekord Savonlinnas. Lendasime sinna A. Toivasega lennukiga, kes oli reisi sellisel viisil korraldanud. Mul oli palutud koosolekul teha ettekanne soome-ugri rahvaste elust ja vaimulikust olukorrast. Olin oma soomekeelse ettekande kirja pannud, kuid lennukis avanes võimalus konsulteerida tõelise professionaaliga. Aarne andis väga head nõu ning juhtis mõnusalt ja temale omaselt tähelepanu, kuidas üht või teist asja paremini öelda. Oma tööreisidel Soome Piibliseltsi sain nii mõnigi kord osa tema külalislahkest kodust.

Aarne Toivanen oli pikka aega soome piiblitõlke-toimkonna peasekretär (1974–1992). Uus tõlge ilmus aastal 1992. Kui Eesti Piibliselts alustas uue piibliväljaande ettevalmistamist ja moodustas selleks vastava tõlketoimkonna, jagas A. Toivanen töökoosolekutel sageli oma kogemusi ja nõuandeid. Eesti Piibliseltsi III piiblipäeval 1994 esitas A. Toivanen pikema ettekande põhjaliku ülevaatega uue soomekeelse Piibli tõlketööst.

Piibliseltsi kontorisse astus Arne Toivanen alati sisse nii Soome Piibliseltsi esimehena kui ka hilisematel aastatel UI-s loenguid andes või soome teoloogidega Tallinna külastades. Neid kohtumisi meenutavad seltsi raamaturiiulil mitmed piiblitõlked ja teoloogilised uurimused.

HÕIMUKUU HIIUMAAL

HÕIMURAHVASTE FOTONÄITUS HIIUMAAL

Eestis on oktoober traditsiooniliselt soome-ugri rahvastele pühendatud hõimukuu. Piibliselt algasid hõimurahvastega seotud ettevõtmised tänavu 8. oktoobril Hiiumaal, kui Kärkla Baptistikoguduse palvelas avati fotonäitus „Hetki hõimurahvastega“.

Sündmuse juhatas sisse kohalike muusikute väike kontsert. Seejärel andis kohalik pastor Tarmo Kähr kokkutulnuile edasi koguduse tervituse. Mõtisklusega tervitas omalt poolt EELK Kärkla koguduse õpetaja Hüllo-Kristjan Simson. Piibliselti peasekretär Jaan Bärenson tutvustas lähemalt hõimurahvaste projekti ning andis ülevaate soome-ugri rahvaste elust ja fotonäituse saamisloost. Järgnes elav arutelu kuuldu üle, mis veel kohvilauaski jätkus. Kaks tundi möödusid nagu lennates.

Kärkla Baptistikoguduse palvela

Tarmo Kähr

Hüllo-Kristjan Simson

Jaan Bärenson

HÕIMURAHVASTE HELIHARDUS HIIUMAAL

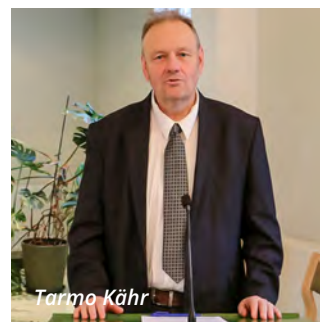

21. oktoobril, kui Eestis tähistati hõimupäeva, toimus Kärkla Baptistikoguduse palvelas hõimurahvaste päeva helihardus.

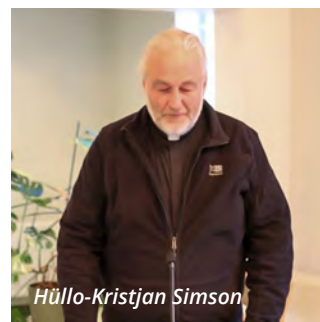
Helihardust, mida võib nimetada ka muusikaliseks palvuseks, on viimastel aastatel korraldatud mitmetes Eestimaa kirikutes. On peetud oikumeenilist ja paastumaarjapäeva helihardust, aga ka 1. adventi ja jõuluhelihardust ning teisigi. Nüüd oli kontsert esmakordselt pühendatud meie hõimurahvastele.

„Hõimurahvaste päeval mõtleme sidemetele, mis seovad meid üheks rahvaks üle rahvaste ja riigipiiride. Täna palume õnnistust meie hõimlastele,“ võis lugeda kavalehelt.

Helihardusel kõlasid Cyrillus Kreegi, Rudolf Tobiase, Eduard Tubini, Mika Piiparineni, Kuldar Singi, Kaljo Raidi, Jenő Ádámi jt teosed. Peale eesti, ungari ja meie lähima sugulasrahva soome muusika esitati ka Johann Sebastiani Bachi jt heliloomingut. Üles astusid Kädy Plaas (sopran), Leonora Palu (flööt), Kalev Kuljus (oboe), Anastasia Jelinevitš (viola) ja Allar Kaasik (tšello). Vahetekkete lugesid kohalikud pasto-

Tarmo Kähr

Hüllo-Kristjan Simson

Jaan Bärenson

Vasakult: Kalev Kuljus, Anastasia Jelinevitš ja Allar Kaasik

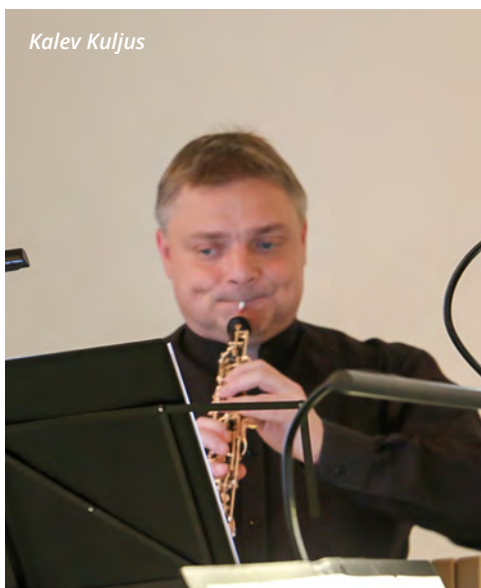

Hiidlaste ühendansambel Kärklast, Paladelt ja Emmaste-Nurtest

Fotod: Tarmo Kähr, Enn Veevo, Jaan Bärenson

Fotonäitus

Kalev Kuljus

rid Tarmo Kähr ja Hüllo-Kristjan Simson ning Eesti Piibliseltsi peasekretär Jaan Bärenson.

Imeilusa kontserdi lõpetas Meie Isa palve ja ühine tänu Jumalale selle eest, et kristlus on olnud meie rahvaste elujõud.

Tänu kuulub kõigile, kes andsid oma panuse selleks, et esmakordne hõimurahvaste päeva helihardus võimalikuks saaks, eriti ürituse eestvedajale Allar Kaasikule tema pühendumise ja asjaosaliste kokkutoomise eest.

HÕIMURAHVASTE PALVEPÄEV OLEVISTE KIRIKUS

Oleviste kirik on hõimurahvastele abiks olnud pikki aastaid. Nõukogude ajal oli kirik sageli idast saabuvate soomeugrilaste ja Soome kristlaste vaheliseks kohtumispaigaks, aga siia tuldi koguduse liikmetele ka lihtsalt külla. „Sõitsime siia tihti, sest isal oli tõlkeküsimustes vaja konsulteerida Arpád Arderi ja Hugo Oengoga,“ meenutab piiblitõlkija Vassili Popovi poeg Daniil.

22. oktoobril 2023 tähistati Oleviste kirikus taas hõimurahvaste palvepäeva. Pastor Ülo Niinemägi juhatas koguduse ühisesse palvesse hõimurahvaste eest, laulis meeskoor. Jaan Bärenson andis oma jutluses ülevaate piiblitõlke ajaloost soome-ugri keeltesse ja kutsus üles jätkuvalt palvetama sugulasrahvaste vajaduste eest. Ja et emakeelne kogudusetöö nende keskel võiks jätkuda. On väga tähtis, et oleksime Jumalale tänulikud tema abi ja õnnistuste eest.

Ülo Niinemägi

Jaan Bärenson

Fotod: EPS

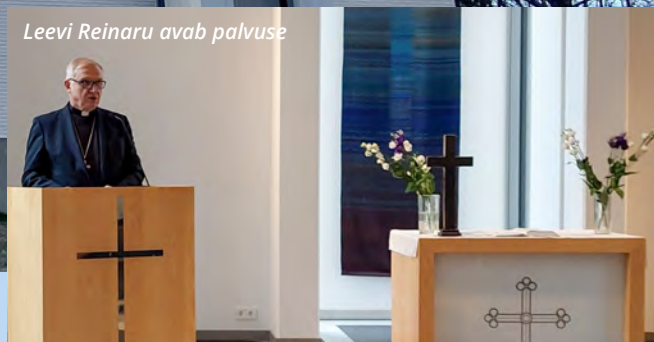

HÕIMUPÄEVAD 2023

HÕIMUPALVUS SAKUS

Leevi Reinaru avab palvuse

Jaan Bärenson

Hõimurahvastele pühendatud oikumeeniline palvus on oktoobrikuu kolmandal pühapäeval toimunud juba 2009. aastast alates. Ühisele palvele on aastate jooksul kogunenud Eestimaa eri paikades: Tallinna Jaani, Rootsi-Mihkli, Viimsi ja Rakvere kirikus, aga ka Tartus ja mujalgi.

22. oktoobril 2023 koguneti Saku Toomase kirikusse. Avasõnad lausus EELK Misjonikeskuse juhataja Leevi Reinaru, seejärel pidas Eesti Piibliseltsi juhatuse liige Mart Rannut mõtlemapaneva jutluse vihkamisest ja armastusest. EPSi peasekretär Jaan Bärenson puudutas oma sõnavõtus piiblitõlkimist kogu maailmas ja andis ülevaate soome-ugri keelte piiblitõlketöö praegusest seisust. Teatavasti on tervikpiibel meie hõimurahvaist juba aastasadu olemas ungarlastel, soomlastel ja eestlastel. 10 aastat tagasi, 2013. aastal said esimese täispiibli udmurdid ja 2019. aastal saamid. Kõige värskem, komi keelde tõlgitud Piibel nägi trükivalgust 2023. aasta sügisel.

Osavõtjad töid Jumalale ühises palves tänu emakeelse Jumala Sõna eest ja palusid, et evangeeliumi sõnum saaks jätkuvalt kuulutatud nende rahvaste keskel. Siis kanti kõik hõimurahvad Jumala ette: „Halastaja ja armuline Jumal, toome Sulle kiitust ja tänu, et oleme eestlastena soome-ugri suure perekonna liikmed ja elame Sinu varju all. Kanname kõik hõimurahvad palves Sinu ette: eestlased, setud, vadjalased, liivlased, soomlased, vepsalased, ingerlased, isurid, karjalased, saamid, mordvalased, marid, udmurdid, komid, handid, mansid,

Ühises palves hõimurahvaste eest

ungarlased. Hoia meid kõiki oma armus ja Sinu juhitud õnnistuste rajal.”

Palvuse korraldasid EELK Misjonikeskus, EELK Saku Toomase kogudus ja Eesti Piibliselts.

ÄRA VIHKA SÜDAMES OMA VENDA!

3Ms 19:17a

Oktoobrikuu kolmanda nädala pühapäev on traditsiooniliselt **hõimurahvaste palvapäev**. See on päev, mil toome palves Jumala ette meie soome-ugri hõimurahvad, kellest valdav enamik on meist väiksemad ja poliitiliselt nõrgemad, osa aga lausa väljasuremise äärel. Kahjuks on aga just nende rahvaste toetamine-aitamine poliitilistel põhjustel komplitseeritud.

Maailm ei ole väsinud vihkamast, hävitamast, tapmast, kõike seda tuleb järjest juurde. Juhin samas tähelepanu, et seadus ei keela kedagi vihkamast, see ei riku kellegi inimõigusi. Selle kohta öeldakse pehmelt: tugevad eelarvamused. Niikaua, kui me oma vaenu enda teada jätame, on kõik OK. See on mõtte- ja meelsusvabadus.

Aga Piibel on teist meelt, seda toonitab ka meie piiblisalm: ära vihka, ära vihka ka ainult südames. Pangem tähele, et siin ei räägita, mida keegi ütleb või teeb, siin räägitakse mõttetasandist. Vihkamine on patt ning see saab alguse juba mõttetasandil. Mis mõttes, on varsti huultel ning seal edasi tegudes.

Meie kirjakoht räägib vendadest, kelle all mõeldakse kaaskristlasi. Ka siin on ebakõlasid, arusaamatusi ja muid konflikte küllalt, mis meie südant rikuvad. Meie siin (post)kristlikus Euroopas ei kujuta tavaliselt ette, milline on inimene ja ühiskond ilma Jumalata, ilma kristlike normideta, väljaspool kristlikku kultuuri. Peame enesestmõistetavaks, et valdav osa maailmast sai juba 19.–20. sajandiks mõjutatud kristlikest standarditest. Meil on raske mõista isegi meie esiisade muinaseestlaste olukorda enne kristluse siiajõudmist, mille kohta on andmeid sagedaste veriste konfliktide kohta lausa naaberkülade vahel. Muide, tolleaegsed viikingid ei suutnudki Eestimaad ühtsena ette kujutada, nad kasutasid Eesti kohta mitmusevormi *Estlandum*.

Milline see olukord võis tuhat aastat tagasi siin olla, näitab teiste põlisrahvaste olukord. Sobivaks näiteks on Vanuatu saarestik Austraaliast kirde suunas Vaikses ookeanis. Sellel Saaremaa suurusel saarestikul elab 300 000 inimest, aga erakordne on see, et seal kõneldakse üle saja keele. Kas te kujutate ette Saaremaad, kus räägitakse 100 keelt? Keeleteadlased on selle keelerikkuse anomaalia põhjuse ka välja selgitanud ning selleks on **VIHKAMINE**. Veel sada aastat tagasi hoidis seal praktiliselt iga küla eraldi, puudus läbikäimine naaberküladega, sest kõik need olid vaenlased. Kui mõni õnnetu naaberküla elanik sattus piisavalt lähedale näiteks kalapüügil või jahil, siis see tapeti ja söödi ära. Seega ei pruugi keelterikkus olla demokraatia ja kultuuri väärtustamise tunnus, nagu meie siin Euroopas mõtleme. Küll aga ei ole vägivald ja sundümberrahvastamine kristlik tegutsemismall.

Ka Piibel räägib vihkamisest ja konfliktidest alates Kainist. Sellele järgneb vägivald ja julmus, kus ei kannata

✦ Mart Rannut

mitte ainult inimeste väarikus, vaid inimene ise. Seda me näeme ka tänapäeval kas või näiteks Iisraeli ja Hamasi konfliktis ning Venemaa veretöodes Ukrainas.

Mis on siis lahendus? See on vihkamise vastand, Jeesuse antud armastuse kaksikkäsk. Markuse 12. ptk räägib meile Jeesuse vestlusest ühe kirjatundjaga, kes seda temalt uuris. Vaevalt et kirjatundja ise käske ei teadnud, need juudi õpetlaste, tema kolleegide leitud 613 käsku olid ka temal teada. Tema tahtis teada, milline neist on suurim. Ning Jeesus ütles: **armasta Jumalat, armasta oma ligimest**. Armastus, see **agape** hoiab negatiivse eemal. Me võime olla eri rahvusest ning eri emakeelega – eestlased, ungarlased, soomlased, ersad ja mokšad, udmurdid, komid ja marid ning veel paarkümmend rahvast –, aga siiski armastada üksteist. Ja kui me pärast surma Jumala ees oleme, siis ei ole rahvus ega keel kuhugi kadunud, nagu Johannese Ilmutus meile seda kirjeldab.

Jeesus andis meile uue käsu, armastuse käsu. Jah, sõna *armastus* üle 500-st esinemisest Piiblis on seda Uues Testamendis oluliselt sagedamini. Vanas Testamendis mainitakse seda sõna harva, esimest korda Abrahami armastuses oma poja Iisaki vastu. Samas on Johannese evangeeliumis armastust kasutatud 57 korda, 1Kr 13. peatükis on see põhifookuses.

Kuidas armastust toimima panna, et vihkamine kaoks? Andestada solvangut või ülekohut, ebaõiglust ja kibedust on vägagi raske, rääkimata sõjast ja muudest teravatest konfliktidest. Aga see on Jumala tahe ning seda saavutame vaid Tema vae ja Vaimu läbi. Algab see ikka palvega, kus me usaldame inimesed ja rahvad, kõik olukorrad Jumala kätte. See on tunnistus ka sellest, et me ise ei suuda. Siin on Jeesus oma palvetega meile eeskujuks, tema palveteemadeks olid ühtsus, kaitse, rõõm ja pühadus. Just muutustest vaimumaailmas algavad muutused ka meie nähtavas ümbruses, meie ligimeste ja hõimurahvaste seas, kogu maailmas.

Olgem Kristuse sarnased!

HÕIMURAHVASTE NÄITUS OLEVISTE KIRIKUS

Ove ja Veera Võsu

20. oktoobril 2024, kui peeti hõimurahvaste palvapäeva, olid soome-ugri rahvad Eestimaa kirikutes taas suurema tähelepanu all. Tallinnas Oleviste kirikus avati sel puhul hõimurahvastele pühendatud näitus. Hommikusel jumalateenistusel rääkis Eesti Piibliseltsi peasekretär Jaan Bärenson hõimurahvaste tööst ja tutvustas väljapanekut.

Fotod: EPS

Mähe kirik

HÕIMURAHVASTE PALVUS MÄHE KIRIKUS

2024. aasta hõimurahvastele pühendatud oikumeeniline palvus toimus 20. oktoobril Mähe kirikus. Kohaliku koguduse poolt tervitas kohaletulnuid pastor Madis Kivisild, muusikaga teenis Maret Vihmann.

Palvust juhatas Eesti Metodisti Kiriku pastor Taavi Hollman, kaasa teenisid eri kirikute esindajad. Piiblitekste loeti ungari, eesti, soome ja ersa keeles. Seejärel pidas jutluse Eesti Piibliseltsi esimees Randar Tasmuth, kes rõhutas emakeelse Pühakirja tähtsust: „Emakeelne Piibel on vajalik iga rahva ja keele jaoks. Keele jaoks, milles mõeldakse, õpitakse, õpetatakse, lauldakse, kuulutatakse, armastatakse. Emakeelne Piibel on

Madis Kivisild

Taavi Hollman

Randar Tasmuth

ANNA LAULUD LISAVAD HÕIMUPÄEVADELE VÄRVI

Mari rahvalaulik ja misjonär Anna Makeev elab juba mõnda aega Eestis. Ta on EELK Saue Pauluse koguduses sekretäri ametis ning teenib sealsamas kaasa muusika- ja lastetöö juhina. Hõimukuu on Annale igal aastal tihe – maride laulupärandi andeka edasiandjana on ta hõimuüritustele alati oodatud. 2023. ja 2024. aasta sügisel osales Anna koos teiste muusikutega Tamperes, Oulus ja Helsingis toimunud soome-ugri festivalil Sugrifest.

Anna Makeev

Hõimukool Saue Midrimaa lasteaias

Komi ansambel Lolav ja marid SugriFestil Tamperes

Fotod: Anna Makeev, Fernougria

HÕIMUPÄEVAD 2024

vajalik, et rahvas saaks tunnistada, et Jeesus on Issand. Nii praegu kui ka homme, ja seda nii eesti rahva kui ka meie hõimurahvaste seas.”

Ühises palves kanti Jumala ette kõik suurde soome-ugri peresse kuuluvad rahvad. EELK Misjonikeskuse poolt tõi tervituse keskuse juhataja Leevi Reinaru. Osalejatel

oli rõõm kohtuda Liliann Keskineniga, kes on pikka aega teeninud Ingeri Evangeelses Luterlikus Kirikus Venemaal. Palvusele järgnenud misjonikohvikus rääkis Liliann oma tööst soomeugrilaste seas ja vastas kuulajate küsimustele.

Ühispalve hõimurahvaste eest

Ungarlaste kogukonna esindaja Eestis
István Bán

EELK Misjonikeskuse juhataja
Leevi Reinaru

Liliann Keskinen

Fotod: M. Schönberg, L. Keskinen, EPS

LILIANN KESKINEN, ÜKSILDUSE LEEVENDAJA

✦ Piret Riim

Soome Evangeelse Luterliku Rahvamisjoni ja Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku saadetud misjonär Venemaal Ingeri luterlikus kirikus, eestlanna Liliann Keskinen elab koos perega küll Soomes, aga toimetab veebi teel Ingeri kiriku ajakirja ning võimalusel külastab ka kogudusi Venemaal.

Liliann tunneb, et 30 vabaduseaasta jooksul kristlaste ja koguduste vahel väljakujunenud suhted on osutunud just nüüd üliväärtuslikeks. „Patul pole rahvast ega tunne see ka riigipiire, aga nagu ütleb mõttetera: „Tuisu ajal on raske naabri juurde viivat rada lahti hoida“. Panen ka oma töö toetajatele ikka südamele: ärgem unustagem Ingeri kirikut ega seal teenijaid, kes elavad praegu suure surve all. Meil on võimalus neid eestpalvetes hoida!“

Veebi teel osaleb Liliann iga nädal Ingeri kiriku kantselei koosolekutel ning saab ajakirja kokku panna samuti veebi teel. Ingeri kiriku ajakiri ilmub vene ja soome keeles. Ajakirjad kajastavad mitu korda aastas umbes paarikümnel leheküljel koguduste elu. Sisud on erinevad: venekeelne on mõeldud eelkõige kiriku liikmetele, aga soomekeelne selle kiriku toetajatele Soomes. Liliann vastutab soomekeelse lehe materjalide kogumise eest. Osa tema kirjutisi ilmub aga ka venekeelses lehes, samuti kasutatakse mõlemas Lilianni ülesvõetud fotosid.

Liliann Keskinen

Fotod: EELK Misjonikeskus

Lilianni kõned kogudustesse, et uudiste kohta järele pärida, on alati oodatud, eriti väiksemates kogudustes keskustest kaugemal, kus võib rohkem tunda üksildust. Näost näkku kokkusaamised on aga alati midagi muud ning Liliannil on Jumala abiga õnnestunud siiani saada külastusteks vajalik viisa. Diakonist abikaasa Hannut on samuti kutsutud aeg-ajalt Peterburi soomekeelseid jumalateenistusi läbi viima ning Liliannil on olnud hea temaga kaasa sõita. „Pärast jumalateenistusi oleme jäänud tuttavate koguduseliikmetega vestlema. Tundub, et just sellega saame neid praegu toetada, sest muid külalisi Soomest, kes varem tihedasti reisisid, seal üldiselt enam ei käi.“

Ingeri kiriku olukord pole tegelikult halb. Just viimased aastad on pannud paljusid pöörduma luterliku kiriku poole. Liliann on ikka saanud kirjutada leeriõnnistamistest, olgu leerilapsi koguduses siis kümneid või üksainuke. Rõõmu tuntakse igauhest!

Liliann kirjutab nn sõbrakirju oma töö toetajatele ning ka Eestis on teda ikka näha. Tänavu, 9. veebruaril 2025 õnnistati Liliann Tallinna Toomkirikus järjekordselt uuele nelja-aastasele misjoniperioodile. „Inimeste inimesele“ Liliannile pakub rõõmu, kui ta saab aeg-ajalt ka ise rohkem kuulda nende elust, kes tema tööstegemistest huvitatud on. Ta palvetab iga toetaja eest, oodates selleks ka eestpalveteemasid. Ta ise on väga tänulik eriti püsiannetajatele, tänu kellele saab tööd paremini planeerida. Liliannile saab kirjutada aadressil liliannkeskinen@gmail.com. Kui annate talle oma e-posti aadressi, lisab ta teid oma kirjasaaajate listi.

Lilianni õnnistamine uueks tööperioodiks Toomkirikus

UNGARI KOGUDUSE KOOSKÄIMISEST

Ungari kogudus Eestis on juba aastaid kogunenud regulaarselt Tallinna Toomkiriku käärkambrisse jumalateenistustele, erandiks vaid piirangutega koroonaperiood.

2023. aasta esimene ungarikeelne jumalateenistus toimus palmipuude pühal, 2. aprillil. Teenistust juhatas ja pidas jutluse pastor Attila Lörincz Stockholmist, kes teenib Rootsis 12 ungarikeelset kogudust. Kohal viibis ka Ungari suursaadik Pál András. Piibliselti poolt tervitas kogudust ja tänas pikaajalise koostöö eest peasekretär Jaan Bärenson.

Ungarikeelseid teenistusi peetakse Toomkirikus ka jõulukuul. 2024. aastal jutlustas sel puhul pastor Attila Kocsis. Peale jumalateenistust on osalejad alati oodatud Ungari Kultuuri Keskusesse, kus on ühiseks osaduseks kaetud kohvilaud.

Adventiaeg 2023 Ungari Kultuuri Keskuses

Adventiaeg 2023 Ungari Kultuuri Keskuses

Palmipuudepäha jumalateenistus

Teenistusel osalejad Toomkiriku ees

Teenistus jõulukuul 2024

Pastor Attila Lörincz

Teenistus jõulukuul 2024

Pastor Attila Kocsis

Fotod: István Bán, EPS

Koguduse päev / Draudzes diena **SENČU MANTOJUMU GLABAJOT**

ESIISADE PÄRANDIT HOIDES

Riia Jaani kirikus 9. septembril 2023
Rīgas Sv. Jāņa baznīcā 2023. gada 9. septembrī

11.00 Avamine / Aiklāšana
12.00 Jumalateenistus / Dievkalpojums
13.30 Lūgna / Pūdienas
14.30 Konverents / Konferenca

Tervitus – Eesti suursaatkond Riias
Sveicināšanas uzruna – Igaunijas vēstniecībā Rīgā

Ettekanded / Uzrunas

- **Eestlased Riias ja Lätis** / Igaunī Rīgā un Lātijā
- **Eestikeelne kogudusetöö Riias** / Draudzes darbs igauņu valodā Rīgā
- **Lāti apõpeasutuste asatahtsus eestlaste kultuuriloos**
Lātijas mācību iestāžu nozīme igauņu kultūras attīstī
- **Lāti kirikuelust** / Par Lātijas baznīcas dzīvi
- **Piibliseltis tōõst Eesti- ja Līvīvimaal** / Par Bībeles bīdrijas darbu Igaunijā un Līvōnijā

17.15 Näituse „Puhakiri – käsikirjast emakeelse Piibli“ tutvustus
Istadele “Sveta raksti – no manuskriptu līdz Bībelei dārtmājas valodā”

18.00 Kontsert – Tiia Tenno ja Hille Poroson (orel), solist Dagmar Ōunap, viiul Leena Laas
Koncerts – Tīa Tenno un Hīlle Poroson (orgel), Dagmaras Enapa (solist), Lēna Laas (viļole)

Koostööpartnerid/Sadarbības partneri:

Eesti suursaatkond Riias Lāti Eesti selts/Latvijas Igaunju biedrība Riia Pūha Jaani kirik/Rīgas Sv. Jāņa baznīca

Kontakti: SA EELK Misionikeskus, Tehnika 115, Tallinn, mk@eelk.ee, tel. +372 56498724

Pika ajalooga eesti kogudus Riias on olnud vaimulikuks koduks paljudele eestlastele. Aastail 1989–2020 koguduse hooldajaõpetajana teeninud Valdek Johanson on ajakirja Hõimurahvaste Aeg kahes eelmises numbris avaldanud pikema kirjutise Riia eesti koguduse elust ja ajaloost. Tema tööd Riias jätkab 2023. aastast EELK Valga Peetri-Luke koguduse õpetaja Margus Suvi.

9. septembril 2023 toimus Riia Jaani kirikus eesti koguduse päev, mille teemaks oli „Esiisade pärandit hoides“. Päev algas piduliku jumalateenistusega Riia piiskopi Rinalds Grantsi osavõtul, kes rõhutas oma tervituskõnes ühtekuuluvustunde olulisust praegusel keerulisel ajal. Jutluse pidas piiskop Tiit Salumäe, kes kutsus kohalolijaid üles pidama üksteisega rahu ja kuulutama rahuõnnumit kaugemalgi. Muusikaga teenisid Tiia Tenno ja Hille Poroson orelil, Leena Laas viiulil ja Dagmar Ōunap laulusolistina. Oma panuse andis päevale projektikoor Valga praostkonnast, kust tuldi Riiga külla lausa suure bussiga.

Jumalateenistusele järgnenud konverents algas Eesti suursaadiku Erik Marmei tervitusega, kes peatus pikemalt julgeoleku teemal ning rõhutas Eesti ja Läti laialdase koostöö tähtsust. Seejärel andis Läti Eesti Seltsi esindaja Toomas Kalda põhjaliku ülevaate seltsi ajaloost ja tänastest tegemistest.

Piiskop Tiit Salumäe

Margus Suvi

Erik Marmei

Eestlased tänavad piiskop Rinalds Grantsi koostöö eest

Toomas Kalda

Jumalateenistus

Õpetaja Valdek Johanson tegi kokkuvõtte eesti koguduse tööst. Leili Utno, endine suursaadik Lätis, pidas ettekande nelja Läti õppeasutuse kaalukast rollist eestlaste kultuuriloos. Piibliseltside tööst Eesti- ja Liivimaal andis ajaloolise ülevaate Jaan Bärenson. Teatavasti ilmus esimene lätikeelne Piibel mõnevõrra varem kui eestlaste oma – 1694. aastal Ernst Glücki tõlkes.

Pealelõunal avas Eesti Piibliselts kirikus näituse „Pühakiri – käsikirjast emakeelse Piiblini“. Näituse avamisel võtsid sõna Läti Piibliseltsi peasekretär Valdis Tēraudkalns, Eesti Piibliseltsi esimees Randar Tasmuth ja peasekretär Jaan Bärenson. Helsingi eestikeelse kogudusetöö koordinaator Dagmar Õunap tutvustas lühidalt koguduse tegevust.

Päeva lõpetas meeldejääv kontsert, kus astusid taas üles Tiia Tenno, Hille Poroson, Leena Laas ja Dagmar Õunap.

Eesti koguduse päev Riia Jaani kirikus sai teoks paljude pühendunud inimeste koostöö tulemusena. Õhtul Eesti Vabariigi suursaatkonnas toimunud vastuvõtul tänati kõiki, kes olid selle kordaminekule kaasa aidanud. Oma panuse andsid ka EELK Misjonikeskus ja Eesti Piibliselts.

EELK Misjonikeskuse juhataja Leevi Reinaru võttis sündmuse kokku järgmiste sõnadega: „Esiisade pärandi hoidmiseks on vaja tundma õppida ja mõista, mida see pärand sisaldab. Hea oli tõdeda, et oleme eri keelt kõnelevate inimestena ometi nii lähedased. Et selle tõdemuse äratundmise jõuda, on vaja kokku tulla ning üheskoos sõna- ja palveosadust kogeda.“

Valdek Johanson

Leili Utno

Jaan Bärenson

Piiblinäitus

Randar Tasmuth

Pärnumaal on vähemalt 4000 aastat tagasi moodustunud soo, mis asub tänagi Saarde ja Häädemeeste vahel. Kunagi kümnete kilomeetrite laiune otse rannaluidete tagant alanud Mustasoo on praeguseks kuivanud ja sellest on alles vaid Nigula raba koos mõne teise laiguga. Soost sai mööduda rannaliival kulgenud teed pidi, kuid 30–40 km kulges see kitsal asustamata rannaribal. Sinna ei saanud rajada talu, mis merele ei paistaks. Merel aga liikusid röövlid. Alles 13. sajandil võimaldasid kiviseintega tugipunktid kindlustada varusid. Sisemaal ulatus soo Sakala maakonna piire tähistanud padrikuteni, veel säilinud külanimed nagu Laiksaare, Urissaare vms näitavad kätte sooservas asunud saarte asupaigad. Talvel oli liiklus üle soo ilmselt kergem, kuid ometi on see muistse Läänemaa, Sakala ja liivlaste Metsepole asustuse kolmeks eraldanud.

Kõigil kolmel rahval ümber kunagise Mustasoo on oma rahvariided, keel ja meel, kuigi neid ühendab kuulumine läänemeresoomlaste hõimu. Läänlaste mõju on tugev Uulu ja Tahkurannani, lõunaestlaste oma Saardeni ja liivlaste osa Häädemeesteni. Piirkond Pärnu jõest Salatsi (Salaca) jõeni on aga veel ajaloolisel ajal olnud hõimukeelte kokkupuuteala.

Karl Pajusalu ja Valts Einšteitsi Eesti ja soomeugri keeleteaduse ajakirjale koostatud neljandas liivi erinumbris (Livonian Studies IV, ESUKA 13–1, 2022) leidub taas koht liivlaste ajaloo vähem tuntud seikadele. Keeleteadlased on juba mõnda aega arutlenud liivi keele mõju üle Pärnumaa keeles. Nüüd selguski, et suur osa sellest võib olla suhteliselt hiljutine.

Maale toodud kristluse paastukomme tekitas suureneva nõudluse kala järele. 1259. a Kuramaa piiskopi Heinrich von Lützelburgi juhitud piirikomisjoni ette kutsutud kroonik Henrik tunnistas, et liivlaste kasutatud maariba ulatus Laigiste ninani (Laddekeriste) ja Orajõe (Orwage) korraldati koos läänlaste Soontagana maakonna kalameestega kalalaagreid. Nimelt käinud 1220. aastatel Mihkli kirikus ametis olnud Henrik ise seal kudevad lõhet raiumas. Pärnumaa rannik püsis ka järgmistel sajanditel paigana, kuhu nii Läti aladelt kui Läänemaa saartelt kalastama tuldi. Saksa Ordu Liivimaal rajas püsivad tugipunktid Tahkuranna poolsaarele ja Häädemeeste jõe suudmesse, sest merelt nähtavad ehitised olid röövlitele avatud. Ajal, mil rajatavad pühakojadki olid kitsaste akende ja tugeva uksega kindluskirikud, mille müüri peal pidi olema vastupanu võimaldav kaitsekäik, tuli kindlustada ka kalaait ja seal toimetava seltskonna eluruumid. Tahkuranda ega Häädemeeste ei rajatud linnust, vaid kiviseintega kaitstud hooned, sest 1577. a koostatud kindluste nimekirjas on mõlemas kohas kindlustatud hoone (*curia*). 13. sajandil olid rüüsteretked küllalt reaalsed, sest 1263. a talvel põletasid žemaidid maha Saare-Lääne keskuse Vana-Pärnus.

Järgnevatel sajanditel muutus küldes elamine järjest ohutumaks ja Häädemeestele rajati Pärnust Salatsisse viiva postimaantee peatuskoht. Tee piki randa oli väga vana, kuid liiklus nii ordumõisa tegevuse kui rannaasustuse arengu tõttu tihenenu. Toitu ja ööbimist võimaldava kõrtsi rajamine Häädemeestele muutis piki luiteid kulgenud maantee kasutatavaks ka neile, kes pelgasid ööbimist välilaagris. Millal see teoks sai, pole teada, kuid 1530 on esimest korda mainitud peatuspaika Häädemeeste jõeületuskohal. Ligipääs loodi ka transpordialustele, sest sadama kasutamist on nimetatud aastal 1560.

Liivlaste poolelt oli asustuse laienemine põhja poole takistatud piiriga, mis eraldas alates 13. sajandist Saksa Ordu valduse Riia peapiiskopkonnast umbkaudu tänase Eesti-Läti riigipiiri joonel. Militaarordul oli selgelt tugevam positsioon ja seetõttu oli piiri 1287. a nihutatud 14 km lõuna suunas. Piiskopiriigi talupojad üle selle piiri põhja poole asuda ei saanud, nagu ei lubatud ka ordu talupoegi lõuna poole. Nii olid hõimurahvad keskaja esimestel sajanditel administratiivselt eraldatud ja nende kontaktid jäid ilmselt üsna piiratuks.

Olukord muutus Vana-Liivimaa riikliku korra kokkuvarisemise järel. 1582 Poola kuninga korraldusel läbi viidud administratiivreform laiendas Pärnu presidentkonda teisele poole Salatsi jõge, jättes selle sisse liivlaste keele kõige püsivama kasutusala. Presidentkonna sisemine eraldusjoon Pärnu ning Salatsi distriktide vahel polnud enam takistav. 1582 anti Häädemeestele rajatud mõis Thomas ab Embdenile. Kuna samale omanikule kuulus ka Salatsi mõis, võis ta hõredamalt asustatud Häädemeestele tuua talupoegi liivlaste asualalt. Karl Pajusalu on leidnud, et kõige rohkem on Pärnumaa lõunapoolsel rannikualal kõneldaval keelel sarnasust Salatsi liivi keelega, kuid suurim ühisosa liivi keelega on just Häädemeeste murrakul.

Sõja ja 1601.–1603. aasta näljahäda tegid küla tühjaks, kuid inimesed ei tarvitsenud põgeneda kaugele. Jõesuue, kus kalurite põllusiilud liivasel maal eriliselt saaki ei saanud anda, samuti kõigile rüüstamiseks avatud asupaik suure maantee ääres polnud kindlasti parim elukoht sõdade ajal. Heaks pelgupaigaks olid ilmselt kõrgemad või kuivemad kohad otse luidete taga alanud soos, kus ka põllumaa oli rammusam. 1624 on Häädemeeste küla endiselt tühi, kuid sõjategevuse vaibumisel tuleb sinna taas elu ja 1638 on mõisas lisaks kõrtsile neli talu ning põhiliseks sissetulekuks jälle kalapüük. Nii oli rannikuriba sada aastat väldanud sõdade ajal just seda läbiva strateegilise maantee tõttu tühjenenud, kuid ilmselt alanud jõgede servas jõudsalt kuivanud Pärnumaa edelaosa soode-rabade asustamine. Seni olid seal pelgupaiga leidnud mitut

sorti põgenikud naaberkihelkondadest, kuid Rootsi võimu all koostati detailsed kaardid ja mõisatele eraldati kindlad piirkonnad rannaluidete taga. Soo eraldav roll oli lõppemas ja jõgede õgvendamine koos kraavimisega seda kiirendamas.

Juba keskajal oli Häädemeeste asustus omandanud teatud iseseisvuse, mida kandis maantee kasutamisel väga olulise peatuspaiga haldaja. Tahku ordumõisa alla kuulus küll kogu rannik kuni Heinaste (Ainaži) jõeni, kuid rannakülade keti jätkamisel tuli arvestada Häädemeeste eristaatusega ja mõisa teine osa kujunes välja sellest lõuna pool. 1582. a haldusreformiga piiritleti alad, kus üks või teine kihelkonnakirik pastoraaltööd tegi. Tollaste liiklusvahenditega ei saanud regulaarselt külastatavad punktid olla enam kui 30 km kaugusel. Oma kabeli rajas enamuses liivlastest koosnenud Salatsi kogudus ka Orajöest 5 km põhja poole Kablisse (Kappel Jogge).

Poola võimu ajal ajasid jesuiidid siinmail vastu-reformatsiooni asja, õpetades ka tõlkide seminarides eesti ja liivi keelt, mida vähemalt kohalikku päritolu alamad vaimulikud oma töös võisid kasutada. Kui linnades levisid usupuhastusideed kergemini ja protestantlus asendas katoliikliku kombestiku, siis maal see nii ei läinud. Pärnu ja Riia vahel elanud maarahvas

vajas oma loomade, aia- ja põllusaagi õnnistusrituaale, mida peeti tähtsaks ka kalapüügivahendite jõudluse ja kalaõnne tagamisel. Kuigi maakogudused käisid läbi oma kabeli piirkonnas, mindi tähtsamate sündmuste puhul Salatsi kirikusse. See juurduda jõudnud traditsioon kestis mõnes suguvõsas veel 19. ja 20. sajandi vahetusel. 17. sajandi alguses tegutses Tahku mõis kahe tükina ja lõunapoolses osas valitsenud side tänase Läti alaga väljendub sealt pärit peremehe Letti Johani nimes. Liivi keelele oli aga Rootsi aeg saanud hukatuslikuks, sest see oli kirikus kasutuselt kõrvaldatud. Võib vaid ette kujutada, kuidas saksa- ja lätikeelsed jumalateenistused jõudsid kohaliku sootsiumini. Liivlased olid sunnitud valima läti ja eesti keele vahel, sest muudes kohalikes keeltes siin haridust ega hingehoidu ei saanud. 1680. a viidi taas läbi haldusreform ja Tahku mõisa põhjaosa liideti Toriga. 1693 muudeti kohtupiirkondade piire ja umbes tänase riigipiiri kohalt tõmmati taas rajajoon, kust teisele poole kolida ei tohtinud. Tahku ja Häädemeeste mõisu rentinud kreisifoogt Bayer von Weissfeldt pidi Käbara talupojad ajama tagasi Heinastesse, „oma endisele tühjale maale“. Kõige suurema hävingu rannaasustusele tõi siiski Põhjasõda, mille lõpus kindralleitnant Baueri väed Pärnu suunas marssides röövisid, maha põletasid ja tapsid. Katk jälitas ellujäänuid, kes olid põgenenud vastavalt võimalustele: kalurid Ruhnu ja Saaremaale, ülejäänud metsadesse ja rabadesse. Sõja järel asustus taastus, kuid edaspidi elasid Tahku mõisast eraldatud Orajõe (Orraja, Orra mois) elanikud vastu kubermangupiiri, mille ületamiseks oli tarvis pabereid.

Liivlaste mõju Pärnumaa rannikule ei katkenud. Näiteks on 1761. a saabunud noor Jacob Liefländer, kelle nimi pidi keset Liivimaa kubermangu tähistama just liivi ala. Hiljem tema järeltulijate poolt valitud perekonnanimi Fischer ('kalamees') pigem kinnitab seda. Tahku mõisa Kutsika kõrtsi pidanud Jacob jättis endast maha uuest kõrtsmikust ja peremeestest-naistest seitse last, kelle mõju hõredasti asutatud ranna kogukonnas oli ilmselt samuti tugev. 1826. aastal, kui merel liiklejatelt hakati nõudma dokumente, saab nähtavaks Orajõe mõisniku Louisa Bocki ja Häädemeeste rentniku Johann Gottfried Thimmi küttepuude äri, milleks toodi kunagiselt Koiva liivlaste alalt oma alustega veoteenust pakkuvaid paatkondi. Kümne kuudi kaheliikmelised meeskonnad moodustasid terve külatäie rahvast. Ja põlise liivlaste elatusalaga tegelejad andsid nii majutajatele kui varustajatele edasi pisiku, mis viis peagi siinsete talupoegade poolt kaubavedudeks sobilike kuutide ehitamiseni ja lõpuks oma laevaehituseeni. Pärisorjus oli kaotatud, piirid avanesid ja uued võimalused terendasid, kuid liivikeelse kogukonna suuruseks hindas Dietrich Heinrich Jürgenson 1839. a veel vaid 17 hinge.

On raske hinnata, kuidas oleks tihedam suhtlemine hõimurahvaste vahel suutnud mõjutada keelelise identiteedi säilimist, kuid Pärnumaa murretesse on selleks avanenud võimalus aastatel 1582–1692 jätnud selged jäljed.

PIIBLIPÄEVI ON PEETUD JUBA ÜLE KOLME AASTAKÜMNE

Piibliselti esimene piiblipäev leidis aset 1992. aastal Pärnu Humanitaargümnaasiumis ja oli üldse esimene avalik üritus peale piibliselti taastamist 1991. aastal. Hiljem on piiblipäeva peetud Tartus (Tartu Ülikooli raamatukogus, ERMis jm), Tallinnas, Jüris, Viljandis, Kullamaal ja Viimsis. Pealinnas on üritus toimunud enamikul juhtudel Rahvusraamatukogus, aga ka Mustpeade majas, Linnaarhiivis ja mujal. Viimastel aastatel on piiblipäeva läbi viidud koos EELK Usuteaduse Instituudi ja Tartu Ülikooli usuteaduskonnaga. Kohtumispaiaks on olnud instituut.

EESTI PIIBLISELTSI XXX PIIBLIPÄEV

Piiblipäev 2023

28. oktoobril 2023 avas instituudi pere piiblihuvilistele taas lahkelt ukseid. Esimese ettekande pidas Tiina-Erika Friedenthal teemal „Eesti- ja Liivimaal 17. ja 18. sajandil välja antud Piiblite eessõnad ja lisad“. Jaan Bärensoni tagasisaade „Eesti Piibliselti kirjastustegevus 19. sajandil“ oli pühendatud Eesti Piibliselti 210. aastapäevale. Eriti rõhutas J. Bärenson järjepidevuse tähtsust: „Nüüd peame meie seltsi töö uutele põlvkondadele edasi pärandama.“

Kuidas selgitasid ja tõlgendasid Piiblit varajased kirikuisad, seda teemat avasid päeva teisel poolel Tarmo Toom („Läänekristlikud Piibli tõlgendusteooriad“) ja Tauri Tõlpt („Piibli tõlgendus ja selle kasutamine idakristluses“).

Randar Tasmuthi ettekande pealkirjaks oli „Juudikristluse“ määratlemisest ja esinemisvormidest varajastel sajanditel“. Eesmärgiks oli juudikristluse mõiste lahtimõtestamine ja püüd vaadelda algkristluse juutlikku aspekti otsekui seestpoolt. „Jeesust Messiana uskunud juudid ei jätnud kunagi „selja taha“ oma juudiks olemist. Ning täie õigusega,“ kinnitas dr Tasmuth.

Haaravad ettekanded avardasid kuulajate arusaama Piiblist ja piiblikultuurist lääne- ja idakristluses.

Tiina-Erika Friedenthal

Tarmo Toom

Jaan Bärenson

Tauri Tõlpt

Fotod: Mati Schönberg, EPS

EESTI PIIBLISELTSI XXXI PIIBLIPÄEV

26. oktoobril 2024 toimus Tallinnas EELK Usuteaduse Instituudis taas sügisene piiblikonverents.

UI rektor piiskop Ove Sander tõstis avasõnas esile kolm olulist märksõna: Pühakirja, piiblitõlkimist ja emakeelt. „Me ei tohiks kunagi unustada, et Piibel on Püha Kiri,“ sõnas rektor, lisades, et emakeelset teoloogilist mõtlemist ja Piibli autoriteeti on instituudis alati rõhutatud.

Esimeses ettekandes andis EPSi peasekretär Jaan Bärenson ülevaate eestikeelse Meie Isa palve eri tõlgetest. Eesti Kirikute Nõukogu kuulutas 2024. aasta Meie Isa palve aastaks, mõeldes 500 aasta möödumisele vanima säilinud eestikeelse Meie Isa palve teksti ilmunisest Kullamaa käsikirjas. J. Bärensoni sõnul on seda palvet meie esivanemate keeles palutud siiski juba vähemalt kaheksa sajandit tagasi.

Ühinenud Piibliseltside tõlkenõunik, Manchesteri Ülikooli õppejõud dr Sameh Hanna esitas veebi vahendusel kaks ettekannet: „Piiblitõlked araabia keelde: sotsiaalkultuuriline ajalugu“ ja „Piibli araabiakeelsed tõlked: kaasaegsed ja hiljutised arengud“. Ta andis ülevaate 9.–17. sajandi araabia tõlgetest ja märkis, et araabiakeelse piiblitõlke ajaloo koostamine on kultuurikeskkondade mitmekesisuse tõttu paras proovikivi. Teine loeng keskendus tõlgetele, mida kasutavad araabia keelt kõnelevad eri konfessioonide kristlased tänapäeval.

Õp Vallo Ehasalu teemaks olid prohvet Jesaja raamatu tõlke küsimused, aluseks 1739. ja 1997. aasta eestikeelne tõlge. EPSi esimees Randar Tasmuth kõneles teemal „Näiteid Johannese evangeeliumi tõlkimisest“. Sissejuhatuses lausus dr Tasmuth, et piibliseltsi ja piibliõppe ülesanne anda Jumala suuri sõnu edasi eesti keeles tähendab tõlkimist kõige laiemas tähenduses. Ta keskendus Johannese evangeeliumi olulistele märksõnadele ning selgitas märgi ja sümboli tähendust.

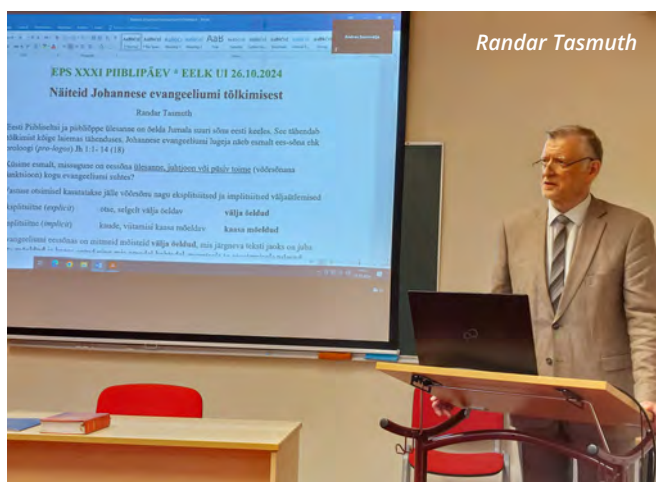
Piiblipäev oli rikastav ning andis värskeid mõtteid, mille üle kohvipauside ajal elavalt arutleti.

Piiskop Ove Sander

Vallo Ehasalu

Randar Tasmuth

Piiblipäev 2024

Fotod: Mari Schönberg, EPS

PIIBLIPÜHA TOOMKIRIKUS 2023

Valvamispuhapäeval, 19. novembril peeti Tallinna Toomkoguduses Piiblipüha.

Jumalateenistusel teenisid peapiiskop Urmas Viilma, õpetaja emeeritus Randar Tasmuth ning koguduse vaimulikud Arho Tuhkru ja Joel Siim. Muusikaga teenis kaasa kammerkoor Canorus.

Piiblipühal Markuse evangeeliumi 13:33–37 alusel jutlustanud Eesti Piibliseltsi esimees Randar Tasmuth lõpetas sõnadega: „Täna on Piiblipüha. Jumala Sõna on meie käes Piibli kujul, mis on püha ja mida saame pühitseda seda lugedes ja arvesse võttes. See on suur arm, et meile on antud valvamise pühapäev, mis on oma nime saanud otse Pühakirjast. Valvamisele kutsumist ei ole inimesel kerge kanda, meil on tahe see selja taha jätta. Ometi näitab Jumal ka selle mõruna mõjuva sõna kaudu meile teed õndsuse poole. Täna valvamisele kutsuv pühapäev on üks neist andidest, mille läbi Jumal meid puhastab ja tervendab. Andku Jumal meile valvamiseks tarkust ja püsivust.“

Sõnavõtu ja tervitusega pöördus koguduse poole piibliseltsi peasekretär Jaan Bärenson, kelle sõnul on lõppeval aastal piibliseltsi ees olnud palju väljakutseid, aga ka ühist tööd: kogudusepäev Riias, Lääne praostkonna piiblipäev Pikaveres, Piibli lugemise videosalvestamine Eestimaa kogudustes ja palju muud. Ta juhtis tähelepanu sellele, et Piiblipüha pole pelgalt traditsioon, vaid tähendab koostööd, ühist osadust ja eesmärki jagada Jumala Sõna kaasinimestele.

Jumalateenistusel. Paremal peapiiskop Urmas Viilma

Joel Siim ja Arho Tuhkru

Piiblinäitus

Piiblinäitus

Randar Tasmuth

Jaan Bärenson

Fotod: Mati Schönberg

PIIBLIPÜHA TOOMKIRIKUS 2024

Valvamispuhapäeval, 17. novembril 2024 peeti Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus traditsioonilist piiblipüha. Jumalateenistusel jutlustades rõhutas piiskop Ove Sander mõlema, nii valvamise kui ka Jumala Sõna vajalikkust ja soovis kogudusele õnnistatud piiblipüha.

Piibliselti peasekretär Jaan Bärenson märkis oma sõnavõtus, et piiblipüha tähistamine Toomkoguduses pole pelgalt harjumusel põhinev traditsioon, vaid näitab koguduse inimeste armastust Pühakirja vastu, siirast soovi saada osa Jumala Sõnast.

Meie Isa palve aasta puhul oli Toomkirikus üles seatud piibliselti näitus „Meie Isa palve ajaloo“: „See palve on oluline igale kristlasele, sõltumata sellest, millisesse kirikusse ta kuulub, sest selle palve õpetas meie Issand Jeesus Kristus ise,“ kinnitas peasekretär.

Piiskop Ove Sander

Meie Isa palve näitus Toomkirikus

Fotod: Mati Schönberg

MUUSIKUD KARJALA TEEDEL

Karjala teedel seikles 3.–8. augustini 2023 omapärane seltskond Ingeri kirikust. Peterburi, Lääne-Ingeri, Moskva, Karjala ja Põhja praostkondadest olid reisil kaks praosti, ühe koguduse kantor, seitse koorilauljat, kaks kanneldajat ja reisi korraldaja. Reisi käigus tutvuti mitme Karjalas asuva Ingeri kiriku kogudusega ning anti kontserdid Kalevalas ja Petroskois.

Kontsertide eesmärk ei olnud kuulajatele mitte lihtsalt ilusaid kandlelugusid pakkuda, vaid näidata, et kandlel saab esitada ka vaimulikku muusikat.

Fotod: Inkerinirkko.fi

Mansi keeles on sel sajandil ilmunud evangeeliumid, Joona raamat ja piiblilugude kogumikke lastele. Nüüd on trükiootel uus lastele mõeldud kogumik 25 looga Uuest Testamendist.

Mansi piiblitõlke ülevaataja Marja Taivassalo räägib lähemalt: „Raamatu alguses soovitab Jeesus Peetrusel ja Andreasel võrgud sügavamasse vette heita, teose lõpus aga hakkavad Jeesus õpilased Tema ülestõusmist kuulutama. Rõõmusõnum on nagu kalavõrk, mis tõmbab

värske pilguga. Tekstist igatsetakse ka audioversiooni, sest lugemine on paljudele mansidele kuulamisest raskem.

Olen alates 2008. aastast Siberis mansi külates käies märganud, et nende iidne animistlik loodususund püsib veel elav ja paljud pelgavad ristiusku. Teksti emakeelsus kutsub seda siiski ette võtma. Sügavat muljet avaldab ka fakt, et üks soomlane on õppinud mansi keelt ja tunneb huvi selle väikese kauge rahva vastu.“

inimesi Jumala juurde. Mansidele on kalapüük oluline elatusala ja lood kaluritest pakuvad neile huvi.

Tõlkimisel tuli arvestada, et tekst oleks lastele arusaadav ja lihtne lugeda, samas aga jääda truuks Piibli sõnumile. Oskussõnadele vasteid otsides tuli olla tähelepanelik ja leidlik, sest enamikule siinsest rahvast on piiblitõlde tundmatud. Keerukust lisas mansi õige kirja ebajärjekindlus – mõnesid häälikuid on hiljuti hakatud uut moodi märkima.

Raamatus on kõrvuti mansi- ja venekeelsed tekstid. Nii on hea emakeelt õppida ja raamat sobib hästi ka kakskeelsetele peredele. Lugeja meele teevad rõõmsaks laste ilmekaad joonistused, mis aitavad loetavat näha

KES ÕPETAKS NEID JUMALAT TUNDMA, KUI MINA SEDA EI TEE?

LILIJA LUGU

Lilija Longortova sai kristlaseks 1990ndate alguses, kui ta õppis Hantõ-Mansiiski pedagoogilises kõrgkoolis lasteaiatõpetajaks. Seejärel liitus ta piiblikooliga, et Jumala Sõna paremini tundma õppida. Lilijat hakati kutsuma evangeeliumi kuulutama mitmele poole Siberis, aga tööpõlluks jäi siiski koduküla Ovgort.

„Mu isa oli põhjapõdrakasvataja, kes pidi oma elamisega tundras ühest kohast teise liikuma, et põtradel toitu jätkuks. Karjus ei saa tundras üksi hakkama, vaid kogu pere peab kaasas olema. Kuni koolini elasin minagi koos teistega põdrakasvataja elu, kuueaastaselt asusin aga elama Ovgorti, kus vanemad õed-vennad juba koolis käisid. Vanemate juurde tundrasse pääsesime edaspidi ainult suvel, muul ajal elasime kooli internaadis.

Kui sain usklikuks, soovisin Kristust kogu südamest ka teistele tutvustada. Olin valmis minema evangelistiks ükskõik kuhu maailma otsa! Siis aga hakkasin mõtlema sugulastele ja üldse koduküla rahvale. Meie üheksaliikmelise pere noorimad käisid veel Ovgortis koolis. Mul oli meeles, kui üksikuna ma end internaatkoolis tundsin. Elu oleks olnud palju kergem, kui

KIRI ARMSALE INIMESELE

LIDA LUGU

„Olin leseks jäädes majanduslikult väga suures kitsikuses. Kui ka poeg suri, tuli täielik masendus,” meenutab Lida Komimaalt Šoinatõ külast. „Vajasin hädasti mingit muutust ja hakkasin palvetama, et Jumal mind juhataks. Tuttavate kaudu kohtusingi Nikolaiga, kes oli samuti lesk, ja me abiellusime.”

Kui abikaasa leidmine toob enamasti rõõmu, siis Lida puhul kõik nii lihtne ei olnud: „Koos elada oli keeruline. Nikolai väärtustas perekonda, oli usin ja abivalmis, aga usuteema ei huvitanud teda üldse. Mina seevastu lugesin Piiblit, käisin vaimulikel koosolekutel ja palvetasin. Meie vahel tuli ütlemist ja arusaamatusi. Hüüdsin appi Issandat, kes andis mulle sõna: „Usu Issandasse Jeesusesse, siis pääsed sina ja su pere!” (Ap 16:31)

Usaldas Jumalat, et ühel päeval leiab ka Nikolai usu. Nägin temas aga ikka igasuguseid vigu. Kui kord koju tulles leidsin mehe purjus olevat, hakkasin karjudes etteheiteid tegema. Lõpuks istusin ka ise maha mõtlema, et miks ma õieti niimoodi karjun. Järsku nägin, kuidas minu kohale lasti taevast otsekui pehme vaip. Rahu ja vaikus haaras mind. Seejärel laskus vaip Nikolai kohale ja

ma kuulsin Jumala häält: „Armastus katab kinni pattude hulga.” (1Pt 4:8)

Pärast seda hakkas mu arvamus abikaasast muutuma, ehkki mitte kohe. Kui Jumal mind mu südame kõvaduse pärast noomis, väitsin vastu: „See pole nii: teen mehe heaks kõike ja annan talle alati andeks.” Kui ma viimaks aru sain, et vaidlen niimoodi Jumalaga, siis mu süda lõpuks murdus.

Ühel kristlikul konverentsil anti ülesandeks kirjutada kiri mõnele armsale inimesele. Alguses mõtlesin kirjutada õele või tütrele, kuid siis sain aru, et Nikolai vajab seda. Koju jõudes ei suutnud ma kirja siiski kohe üle anda – sisemine võitlus oli suur. Viimaks läksin ta juurde, kallistasin teda ja ütlesin: „Ma armastan sind!” Üllatunud mees vaatas mind ja kordas: „Sina armastad mind? Mind???” Sealsamas täitis mu südant Jumala armastuse ookean. See muutis mu otsekui uueks, sain edasi minna lootuses Jumala lubadusele, et Ta mu mehe päästab.

Nikolai ristiti 2021. aastal. Temast sai nagu teine inimene: me lugesime üheskoos Sõna ja arutlesime palju Jumala, pääste ja igavese elu üle. Nikolai elas tänumeeles ja kiitis ka mind tihti.

Järgmisel aastal abikaasa aga haigestus raskelt ja kutsuti Taevasa juurde. Olen väga tänulik meie 19 koosoldud aasta eest. Nikolai ütles enne surma, et ta ei karda siit ajalikust elust lahkuda, sest Jumal on temaga. Oma Sõna kaudu näitas Jumal talle oma armastust.”

keegi oleks mulle tollal selgitanud, kuidas Jumal mind armastab, ning õpetanud palvetama. Kui ma ise läheksin nüüd kuhugi kaugele, siis kes räägiks mu õdedele-vendadele Jeesusest, õpetaks neid Jumalat tundma ja Temale meelepäraselt elama? Teadsin vastust: mitte keegi, sest Ovgortis ei olnud siis veel ühtki usklikku.”

Nii otsustas Liliya jääda kodukülla, ehkki see ei olnud kerge: „Tundsin end omade seas võõrana. Alles siis sain õieti aru, kui kõvasti ollakse kinni ebausus ja paganlikes rituaalides. Kui Jeesusest juttu tegin, vaadati mulle kõõrdi ja hakati mind lausa pelgama. Valitses hoiak, et meil oleme handid omade kommete ja uskumustega, venelaste Jumalat pole meile tarvis!

Piiblikoolis sain teada, et ka handi keelde tõlgitakse Piiblit. See fakt oli tähtis nii mulle kui ka hirmunud külaelanikele: kui Jumal juba handi keelt oskab, siis on ta tõesti ka hantide Jumal! Side piiblitõlkeinstituudi töötajatega oli mulle päästerõngaks ajal, kui olin veel küla ainus usklik. Kui minult paluti tagasisidet Markuse evangeeliumi tõlke kohta, andis seegi jõudu ja julgustas.

Mu jutt Jeesusest kõlas esialgu siiski vaid kurtidele kõrvadele. Ajapikku võis aga märgata muutust: nii mõnigi palus minult eestpalvet ja eriti lastele meeldis kuulata lugusid Piiblist. Praegu on meie külas juba väike kogudus koos palvemajaga. Ka osa minu sugulasi on hakanud Jeesust järgima. Olen kõige selle eest Jumalale nii tänulik!”

Hantide elamu tundras

Fotod: RKL, EPS

PIIBLISELTSI NÄITUSED 2023–2024

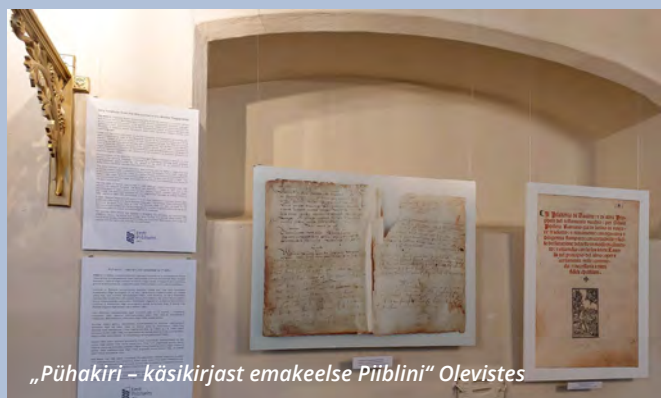
Aastal 2023 korraldas Eesti Piibliselts mitu Pühakirja tutvustavat näitust: vanalinna päevadel Viljandis ja Tallinnas, EELK Lääne praostkonna piiblipäeval Pikaveres ja mujal.

2024 oli Eestis Meie Isa palve aasta. Piibliselts koostas sel puhul teemakohase näituse „Meie Isa läbi ajaloo“, mis kajastab ajaloolist ülevaadet eestikeelsest Meie Isa palvest.

2023

„Pühakiri – käsikirjast emakeelse Piibli“ Viljandis

„Pühakiri – käsikirjast emakeelse Piibli“ Olevistes

Wanradt-Koelli katekismuse fragmente Olevistes

Pikavere palvemaja

„Pühakiri – käsikirjast emakeelse Piibli“ Pikaveres

„Jõulumarkide näitus Jõhvi kirikus

Fotod: M. Schönberg, E. Apsalon, Rakvere Karmeli kogudus, EPS

Meie Isa palve näitus Olevistes >

< Meie Isa palve näitus Tallinna Jaani kirikus

< Meie Isa palve näitus Rakveres

LAULUPEOKS VALMIS UUS SOOME-UGRI NÄITUS

Höimurahvaste aeg

Näitus Viljandi Baptistikirikus
 Avamine 26.06.2024 kell 18.00
 Näitus jääb avatuks pühapäeviti 10.00-13.00
 ja kirikus toimuvate avalike ürituste ajal
 kuni 31.08.2024.

Näitus on koostanud Eesti Piibliselts

EELK Kirikupäev ja laulupidu „Rõõm üle maa“ 28.–29. juunil 2024 tõi Viljandisse kokku tuhandeid inimesi. Piibliselts pani kauaoodatud sündmuseks kokku uue höimurahvaste näituse, mis avati 26. juunil Viljandi Baptistikirikus. Väljapanek annab lühiülevaate soome-ugri rahvaste paiknemisest ja keelest, samuti piiblitõlketööst ja kirikuelust.

XI MIKAEL AGRICOLA PÄEVA KONVERENTS

Soome kirjakeele rajaja Agricola päeva ehk soome keele päeva tähistatakse 9. aprillil. Mikael Agricola suurimaks tööks oli Uue Testamendi tõlkimine kreeka keelest, milleks tuli luua ja leida suur hulk uusi sõnu.

Narvas on Agricola päeva tähistatud alates 2013. aastast. XI konverents peeti 14.–15. aprillil 2023 TÜ Narva Kolledžis. Ettekandeid oli Eestist, Ungarist ja Lätist. Konverentsi juhatasid sisse Piret Norvik ja Szilárd Tóth. Heinike Heinsoo pidas ettekande emakeelse hariduse kujunemisest Eestis, Soomes ja Ukrainas ning Elvira Kүүn Eesti rahvusvähemuste mitmekeelsusest. Madis Arukask ja Eva Saar rääkisid surmalähedusega seotud kogemustest vepsa traditsioonilises kultuuris, Szilárd Tóth ja Ivars Orehovs andsid ülevaate Edith Södergrani loomingust. Jaan Bärenson tutvustas Eesti

Piibliselt 19. sajandi kirjastustegevust. Peale selle oli veel mitu ersa, mari ja udmurdi kultuuri ja keelt käsitlevat ettekannet.

Soome instituudi juhataja Hannele Valkeeniemi avas kolledžis soomerootsi luuletaja Edith Södergrani mälestuseks soome kirjanduse raamatunäituse. Muusikaga rõõmustas osalejaid Narva ingerisoomes ansambel Iloiset Ystävät.

Kirjandusõhtul Ingeri hotellis esitles Taisto Raudalainen Eesti Akadeemilise Ingerimaa Seltsi väljaannet „Ingerimaa mälupaigad: järjepidevus ja katkestus“. Södergrani luulet loeti soome, rootsi, ungari, vene, eesti, inglise, saksa ja läti keeles.

Üritusest osavõtjad kinnitasid, et sündmus oli meeldejääv ning traditsioon peab jätkuma.

Piret Norvik ja Szilárd Tóth

Jaan Bärenson

Hannele Valkeeniemi

Ansambel Iloiset Ystävät

Taisto Raudalainen

Tamás Orosz Ungari saatkonnast

Fotod: P. Kodatsõgov, S. Tóth, EPS

XII MIKAEL AGRICOLA PÄEVA KONVERENTS

Narvastoimus 12.–13. aprillil 2024 traditsiooniline Mikael Agricola päeva konverents. Ettekannetega esinesid Hannele Valkeeniemi, Enn Ernits, Piret Norvik, Helle Metslang, Heinike Heinsoo, Margit Langemets, Artur Viks, Elvira Kүүn, Loviisa Mänd.

Ürituse raames toimus Narva Aleksandri Suurkirikus soomekeelne jumalateenistus. Aleksandri kiriku tornis viidi läbi ka piiblitõlke töötuba, mida juhatasid Mart Rannut ja Jaan Bärenson.

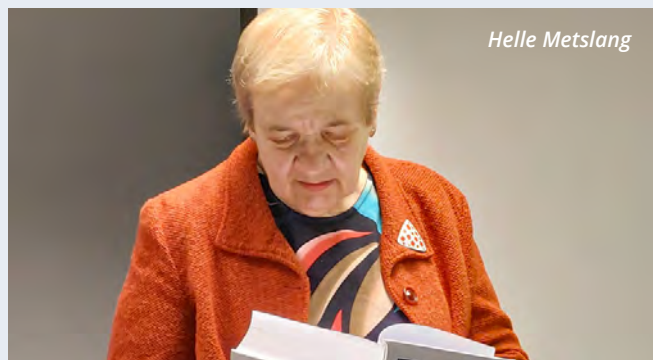
Kultuuriprogrammi kavas oli raamatunäitus, mitu raamatuesitlust ja hõimukontsert, kus esines muusik Tõnu Vorms ja Narva ingerisoomlaste ansambel Iloiset Ystävät.

TÜ Narva Kolledž

Konverentsisaalis

Helle Metslang

Narva Aleksandri Suurkirikus

Madis Arukask

Piiblitõlke töötuba

Tõnu Vorms

Piibli tõlkimine sugulasrahvaste keeltesse

*„Sinu sõna on mu jalale
lambiks ja valguseks mu
teerajal.” (Ps 119:105)*

Komikeelne Piibel valmis
aastal 2023. Teistes
hõimurahvaste keeltes
jätkub Vana Testamendi
raamatute tõlkimine.
Olgem siis abiks, et Piiblite
tõlkimine ja trükkimine
võiks jätkuda!

Hõimurahvaste kogudusetöö

*„Sõna on su lähedal, sinu
suus ja su südames.”
(Rm 10:8)*

Toetagem kogudusetööd
maride ja komide seas:
laste- ja perelaagreid,
vabatahtlikku teenimist ja
Jumala Sõna kuulutamist.

viitenumber 0013

viitenumber 0042

Kindla projekti toetamiseks tuleb viitenumbri lahtrisse kirjutada
toetatava projekti viitenumber. Üldise annetuse puhul ei ole vaja.

Tulumaksusoodustuse saamiseks tuleb selgituse lahtrisse lisada
oma isikukood, ajakirja saamiseks ka postiaadress.

Annetada saab hõimurahvaste pangakontodele

Eesti Piibliseltsi arvele: Swedbank EE632200221031291214
SEB EE721010220055771015

TÄNAME

TÄNAME

TÄNAME

OLEVISTE
KOGUDUS
Tallinn, Lai tn 50

JESUS4EURASIA

Radio7
Iga päev koos sinuga

Tallinn 103.1 MHz
Tartu 96.1 MHz
Pärnu 88.6 MHz
Tartu 92.1 MHz

Head uudised
Tõde otsivale inimesele
www.raadio7.ee
facebook.com/raadio7

Hõimurahvaste Aega saab ka koju tellida, kui annate oma soovist teada
Eesti Piibliseltsi postiaadressil või eps@eps.ee

 Eesti
Piibliselts
1813

 EELK
Misjonikeskus